

lezés egyes munkafázisai a próbafeltárás alatt is folyamatosan zajlottak. Szelvényeink elrendezését nagyban befolyásolta a feltárással visszamaradt munkaterület egyedi alakja, szondáinkat ugyanis úgy kellett elhelyeznünk, hogy a munkagépekkel a humuszosítást a későbbiekben is folytatni tudjuk és a kijelölt földdepót is a lehető legegyszerűbben tudjuk megközelíteni, illetve lehetőség szerint az éppen folyó munkákat se akadályozzuk.

Összesen 9 különböző méretű szelvényt (A–I jelű) jelöltünk ki a területen, amivel a lelőhely pontos kiterjedését sikerült megállapítanunk. A legnagyobb kiterjedésű az E szelvény (580 m²), a legkisebb pedig a H szelvény (55 m²). Szondáink nagyrészt lefedik az egész területet, egyedül a főpályát K-ről kísérő árok és bevágás keskeny nyomvonalába nem tudtunk árkot húzni a D jelű szelvényünkől É-ra, ott ugyanis a terület még túl vizes volt ahhoz, hogy a munkagépek biztonsággal rámelessenek.

A próbaátás szelvényei összesen 2371 m²-t tettek ki, melyekben 42 objektumot találtunk, amelyek mindegyikét feltártuk és dokumentáltuk. Az előzetes terepbejárás adatoknak és a 2007. évi hatástanulmánynak megfelelően a nagy kiterjedésű lelőhelyen több régészeti periódus emlékeit találtuk meg. A lelőhely Ny-i felébe húzott kutatóárkainkban számos újkőkori, a K-i részen pedig középső rézkori objektumot találtunk, köztük gabonatarló verem, hulladék- és anyagnyerő gödrök egyaránt előfordultak. A lelőhely délebbi felén, a jelenlegi legmagasabb domborzati részen egy Árpád-kori település emlékeit tártuk fel. A próbaátás során előkerült objektumok közel 80%-a tartalmazott kerámialeletet.

A próbaátás során az E és az F jelű szelvények D-i részében nem találtunk régészeti jelenségeket, a közéjük húzott H jelű is teljesen üresnek bizonyult. Így megállapítható, hogy a lelőhely legdélebbi részében, hozzávetőleg a mai főúttal párhuzamosan egy szélesebb sáv teljesen leletmentes, így ott további feltárással nincs szükség. Annál is inkább, mert ott nagyon vékony a humuszréteg és közvetlenül alatta laposkövekből álló, és hosszan elnyúló, összefüggő kőpadot találni.

A próbafeltárás 2013. április 26-án történt befejezését követően annak eredményei alapján a következő szakmai javaslatot tettük, melyre a Megbízóval 2012-ben kötött szerződés a pénzügyi fedezetet biztosította: a D-i sávot leszámítva a lelőhely nyomvonallal érintett többi részén az objektumok eloszlása alapján mindenképpen szükséges a 9 szelvény közti további területek régészeti feltárása, azok egybenyitása. Így a továbbiakban feltárandó terület nagyságát 7492 m²-ben határoztuk meg. A D-i részen a két nyomvonal szakaszban összesen 1131 m²-nyi területen azonban szükségtelennek tartottunk további feltárást, ott ugyanis régészeti jelenségek nem várhatóak, elegendőnek tartottuk ezért a kivitelezés közbeni folyamatos szakfelügyelet biztosítását.

Javaslatunkat a Zala Megyei Kormányhivatal Zalaegerszegi Járási Hivatal Járási Építésiügyi és Örökségvédelmi Hivatalának 2013. május 8-án kelt ZA-05D/EU/0287-09/2013 sz. határozata elfogadta, és a munkát, immár mint megelőző feltárást, május 14-től folytattuk a szelvények egybenyitásával. Ennek során, mint ahogyan az várható volt, a főpálya részben már megépült töltésének mindkét oldalán újkőkori objektumokat találtunk, míg a lelőhely középső részén középső rézkori gödrök kerültek elő, az áprilisiaknál nagyobb sűrűségben. A leletanyag többsége kerámia, de néhány gödörben számottevő mennyiségű állatsont és pattinték is előkerült. A munkaterület sajátos formája miatt az objektumok többsége túlnyúlt a lehu-

muszolt területen. Az őskori objektumok helyét a domb tetején a lehajtó vonalában középkori hulladékgyűjtők és árokcsiszletek vették át, melyekből jellegzetes Árpád-kori korongolt, csigavonaldiszes fazéktöredékek kerültek elő.

A nyomvonal legdélebbi sávjában 1131 m² lehumuszosítást a próbafeltárás eredménye alapján szakmailag az Örökségvédelmi Szakhatóság is szükségtelennek tartotta, így a próba- és a megelőző feltárás végül összességében 9863 m²-t érintett.

STRAUB PÉTER

117. Kéked határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U, B, Szk, Á, Kk, I

A Kéked–Abaújnásdas összekötő útberuházáshoz készült előzetes régészeti dokumentáció részeként 2012. március 4-én tartottunk terepbejárást a település határában, ahol két régészeti lelőhelyet lokalizáltunk. 2012–2013-ban került sor a lelőhelyek feltáráására.

Hosszú-földek (KÖH 82595): A terepbejáráskor nagy mennyiségű középső neolitikus (Alföldi Vonaldiszes Kerámia kultúrája valamely csoportja) és néhány késő bronzkori töredéket gyűjtöttünk. A lelőhely Felsőkéked falutól Ny-ra, a Balázs-árokotól É-ra, a Hernád magasparton, a magyar–szlovák határ közelében húzódik. A beruházás által érintett lelőhelyrészen a múzeum megbízásából az Ásatárs Kft. (Gulyás Gyöngyi) végzett próbafeltárást 2012-ben, 2013-ban pedig megelőző feltárást.

HAJDÚ MELINDA

A lelőhely a Hernád magaspártján, Kéked községből Abaújnásdasra vezető földút/határút alatt, illetve mindkét oldalán, a Balázs-árokotól É-ra, az említett utat keresztező Ny–K-i irányú földútig helyezkedik el. A 2012 májusában végzett terepbejárás során megállapították, hogy a lelőhely 382 m hosszúságban esik a tervezett nyomvonalba. A lelőhely szélessége nem volt behatárolható, mivel az említett földúttól Ny-ra ösgyep (legelő) terül el.

A feltárást 2012. október 16 és 27. között végeztük el. A lehumuszosított terület 2269 m², a régészeti fedett terület 2237 m², a régészeti fedetlen terület 32 m² volt. A 12 m széles nyomvonalon belül egy, ma is használatban levő földút húzódik. A földút mindkét oldalán ideális esetben 4–10 m-es sáv volt potenciálisan feltárható, de mivel az út mellé depóztunk, így a legoptimálisabb esetben is 5 m szélességben tudtunk dolgozni. Természeti (pl.: fásor) és szakmai (régészeti negatív terület) okok miatt voltak olyan szakaszok, ahol a szelvény szélesség egy kanálnyi (2 m) volt, illetve facsoportok miatt rövidebb szakaszok kimaradtak.

A termőréteg, illetve a gypsint alatt sárgásbarna erdei talaj jelentkezett, melyen 83 objektumfolt rajzolódott ki. Az objektumok a nyomvonal középső részén sűrűsödtek, az É-i szakasz gyér, a DK-i rész egyenletes sűrűségű volt.

A 83 jelenség közül 68 gödör, 7 cölöplyuk vagy cölöphely-sor, 4 árok, 3 árokszerű gödör és 1 talajdepresszió volt. Korukat tekintve 21 középső neolitikus, 10 őskori, 5 bronzkori és 47 korhatározó leletanyag hiányában ismeretlen korú volt.

A leletanyag híján ismeretlen korú (de valószínűleg őskori) objektumok nagy része sekély, kisebb-nagyobb méretű, kerek, ovális vagy nagy méretű amorf alakú gödrök voltak. Néhány Ny–K-i és Ny–DK-i irányú, rézsús falú árok az ÉNy-i szelvényben került elő egymás közelében. A nyomvonal K-i szaka-

szán egy 4 (10. obj.), egy 37 (15. obj.) és egy 3 (28. obj.) tagból álló cölöprendszer tartunk fel. Egyik cölöpszerkezetes objektum sem rekonstruálható, mivel a feltárás csak 3 m széles szakaszon érintette az említett jelenségeket. A cölöphelyek nagy része egy objektumon belül azonos tengely mentén helyezkedtek el, összetartozásuk egyértelmű volt.

A legkorábbi településnyom a középső neolitikumból származik és a bükk kultúra hagyatékához köthető. A településobjektumok a feltárt terület középső és ÉNy-i részén voltak megfigyelhetők. Az egyrészt nagy méretű, amorf alakú, különböző méretű agyaggyerök mellett kerek alakú, befelé vagy kifelé rézsűs falú gödrök, és egy 10 cölöphelyből álló felszín feletti építmény tartozik ebbe a korszakba. A cölöplyukak (48. obj.) körívesen egy kerek alakú gödör köré szerveződve helyezkedtek el. A leletanyag nagy része az 57., 58., 76., 78. és a 83. számú agyaggyerő gödrökből került elő. Érdekes, hogy a leletanyagot túlnyomórészt kerámiatöredékek és kőeszközök alkották, állatcsont (többek között kiskérődző állkapcsa) csupán néhány neolitikus gödörből került felszínre. Az edénytöredékek között egyaránt jelen voltak a vastag falú, pelyvával soványított anyagú tároló- és a vékonyabb falú, plasztikus (ujjbenyomkodással tagolt borda, kétoasztatú, kerek vagy nyúlványyszerű bütyök), beszürkált (függőlegesen vagy vízszintesen egy sorba), karcolt és festett (vörös-fekete) díszítésű darabok. A karcolt díszítések között a legáltalánosabbak voltak a halhólyag, a szabályos geometrikus- és a függőlegesen futó hullámvonal motívumok. Az 58. gödörből egy vörös alapon fekete festésű arcos edény töredéke is előkerült. Az edénytöredékek között jellegzetesek voltak a talpas edényekhez tartozó darabok. Az 58. gödörben találtunk egy 5,5 cm magas, laposfejű, ép, testén bekarcolt íves vonalakkal díszített, széles vállú, rövid lábú idolt. *(Az illusztrációt lásd jobbra!)*

A neolitikus objektumok jellegzetes leletei voltak – a kerámia mellett – az obszidiánból és opáliból készített pengék. A pengék alapanyagai, a magkövek is nagy számban fordultak elő. Ezek mellett minden nagyobb méretű gödörben volt a gabona őrlésére alkalmas, lapos, ovális alakú, tetején ívesre kialakított őrlőkő és a hozzá tartozó, gömbölyded alakú marokkő is. A 83. gödörből két nagyobb méretű földfesték-rög (okker) is előkerült.

A késő bronzkori objektumok a K-i szelvény középső és D-i részén fordultak elő. Egyedül az 55. kerek alakú, kifelé erősen rézsűs falú gödörből kerültek elő jellegzetes, külső oldalukon felfényezett felületű, olykor kannelúrás díszítésű töredékek. A kerámiák között volt bikónikus, ívesen kihajlított, ferdén levágott peremű és apró, széles szalagfüles edényekhez tartozó töredékek is. Jellegzetes volt továbbá az, hogy a durva anyagú edények anyagát csillámos kőzettel soványították. Több gödörből maga a soványításra használt kőzet is előkerült.

2013-ban a Magyar Aszfalt Kft. megkezdte a határátkelőhöz kapcsolódó erdőirtást, területrendezést és a földút (12–15 m szélességben) felszedését. Mivel 2012-ben a földút melletti területeken régészeti jelenségek kerültek elő, ezért a Múzeum megbízásából 2013. május 2–7. között ugyancsak az Ásatárs Kft. feltárást végzett a 048/1, 048/3, 052/16–19. hrsz.-ú ingatlanokon. A lehumusztolt terület 2485 m², a régészeti fedett terület 2477 m², a régészeti fedetlen terület 8 m² volt. A 2012. évi feltárással összesen 4754 m²-t kutattunk át, mely során 117 régészeti jelenség került elő.

A nyomvonalon a humusz vastagsága 20–40 cm volt. A termőréteg, illetve a gyepszint alatt világosbarna erdei talaj, alatta

Kéked, Hosszú-földek.

Laposfejű, testén bekarcolt íves vonalakkal díszített, széles vállú, rövid lábú, ép, újkőkori (bükk kultúra) idoll

sárgásbarna talaj (még nem az altalaj) jelentkezett, melyen 34 objektumfolt rajzolódott ki. Az objektumok a nyomvonal D-i és a középső részén sűrűsödtek, az É-i szakasz gyér volt.

A 34 jelenség közül 28 gödör, 3 anyaggyerő hely, 2 árok-szerű gödör és 1 temetkezés volt. Korukat tekintve 19 középső neolitikus, 4 késő bronzkori, 1 őskori és 7 korhatározó leletanyag hiányában ismeretlen korú volt. A leletanyag híján ismeretlen korú (de valószínűleg őskori) gödrök elsősorban a nyomvonal É-i részén, a lelőhely szélén helyezkedtek el.

A legkorábbi településnyom a középső neolitikumból származik, és a bükk kultúra hagyatékához köthető. A településobjektumok a feltárt terület D-i és középső részén voltak megfigyelhetők. Az egyrészt nagy méretű, amorf alakú, különböző méretű agyaggyerök mellett kerek alakú, befelé vagy kifelé rézsűs falú gödrök tartoztak ebbe a korszakba. A leletanyag nagy része az 58., 93., 99., 101., 105. sz. agyaggyerő és élemtároló gödrökből került elő. A leletanyag túlnyomó részét kerámiatöredékek és kőeszközök alkották, állatcsont (többek között kiskérődző, kutya) csupán néhány gödörből került felszínre. Az edénytöredékek között egyaránt jelen voltak a vastag falú, pelyvával soványított anyagú tároló- és a vékonyabb falú, plasztikus (ujjbenyomkodással tagolt borda, egyszeres, kétszeres bütyök), beszürkált (függőlegesen egy sorba), karcolt, bevagdalt, körömbecsipkedett (egy sorba vagy sűrűn) átfürt (perem alatt egy sorba) és festett (vörös-fekete) díszítésű darabok. A karcolt díszítések között a legáltalánosabbak voltak a halhólyag, a szabályos geometrikus és a függőlegesen vagy vízszintesen futó hullámvonal motívumok. Az edénytöredékek között jellegzetesek voltak a csótalpas tálakhoz tartozó darabok, de előfordult szűrőedény, fazék alakú edény és kis méretű bögre töredéke is. A kerámiatöredékek mellől több rituális tárgy is felszínre került. Az 58. gödörben egy négylábú, 12–13 cm magas, sérült, kettőtört oltárt és egy emberi lábat stilizáló idoll- vagy oltárlábat, a 99. gödörben pedig egy háromszögletes

fejű idol töredékét találtuk. Az idol felsőtestén cikkcakk díszítés látható. A szem, a száj és a jobb fül bevágással hangsúlyozott, az orr plasztikus kiképzésű.

A neolitikus objektumok jellegzetes leletei voltak – a kerámia mellett – az obszidiánból és opálból készített pengék. A pengék alapanyagai, a magkövek is nagy számban fordultak elő. Ezek mellett minden nagyobb méretű gödörben volt a gabona őrlésére alkalmas, lapos, ovális alakú, tetején ívesre kialakított őrlőkő és a hozzá tartozó, gömbölyded alakú marokkő is. Több gödörből kisebb-nagyobb méretű földfesték-rög (okker) is előkerült.

Az 58. anyagnyerőhely K-i felében, 60–70 cm mélységben egy Ny–K-i tájolású, bal oldalán fekvő, zsuporított helyzetű felnőtt váza feküdt. Az elhunyt arccal D-i irányba nézett. Sírgödörre utaló nyomot nem találtunk. A váztól Ny-ra, a gödörben égett, patiosos réteg húzódott. A rossz megtartású váz felszedésekor, a jobb boka alatt két opál magkővet találtunk, amelyek talán mellékletként értelmezhetőek. A váz alatt, felett és körülötte kerámiatöredékek feküdtek, mely arra is utalhat, hogy az elhunytak nem ástak sírgödört, csak egyszerűen befektették a már nem használt és némileg feltöltődött gödörbe.

A késő bronzkori objektumok a nyomvonal középső részén, egymás közelében, egymástól 7–10 m-re helyezkedtek el. Mind a 4 gödör kisebb méretű, kerek alakú volt. Leletanyagukat főként edénytöredékek és egy-két kőpenge alkotta. A bronzkori edénytöredékek anyagukban eltértek a neolitikus töredékektől. Az edények anyagában több esetben megtalálható volt a csillámos közúzalek. A 94. gödörben egy tárolóedény, a 97. gödörben egy kisebb és egy nagyobb edény összeroppant töredékei feküdtek. A 114. gödörben egy szájával lefelé fordított, egyfülű edényt bontottunk ki. A 94. objektumban szilikátsalakokat, a gödör alján 3 nagy méretű követ figyeltünk meg.

Kékéd, Hosszú-földek lelőhely veszélyeztetett részének teljes feltárását elvégeztük. A megtisztított, restaurált leletanyag a Herman Ottó Múzeumba került.

Munkatársak: Gallina Zsolt régész, Móricz Róbert technikus. A geodéziai felmérést az Archeoline Kft. végezte el.

GULYÁS GYÖNGYI – GALLINA ZSOLT

Tetők (KÖH 82599): A terepbejárásakor intenzív késő bronzkori és középkori (13–15. századi) települést határoltunk le. A lelőhely Kékéd falutól Ny-ra, a Lapis-patak jobb partján, a Hernád magasparton húzódik.

A nyomvonal által érintett lelőhely kutatására 2013. július 18. és július 31. között került sor. A 10 napos ásatás során összesen 41 jelenség feltárására nyílt lehetőségünk. Az objektumok értelmezését több tényező is nehezítette, egyrészt a nyomvonal a már a kora újkorban is használt úton halad, amelynek használata, feltöltése több helyen bolygatta az objektumokat. Másrészt a Hernád magaspartjáról (K-i irányból) is mosódhatott le a valamivel alacsonyabban fekvő térszínre régészeti leletanyag, rétegtani keveredést okozva ezzel.

A területen elsőként a késő bronzkor időszakában telepedtek meg, melynek hagyatékát 7 jelenség őriz. A másik korszak, melynek emlékményét megtaláltuk, a szkíta korhoz köthető 17 objektum volt. Mindkét időszakból javarészt sekély gödröket, a vaskorból egy megközelítőleg szögletes, cölöplyukakkal ellátott objektumot is feltártunk, melyekből közepes mennyiségű kerámiatöredék, kevés szerszámkő és orsógomb, valamint egy borostyángyöngy darab került ki. Emellett néhány fémtárgyat is gyűjtöttünk (bronzhuzal, bronztű, vaskés). Egy objektum

kevert leletanyagot tartalmazott, további 9 leletanyag nélküli, melyeket ismeretlen korúnak határoztunk meg. Hét jelenség pedig természetes képződmény lehetett.

Munkatársak: Galkó József, Gregóczi Gergő, Gyárfási József, Hajdú István, Kalászi György, Páll Gergely.

L. HAJDÚ MELINDA

118. Kiszombor határa (Csongrád megye) B, Á, Kő

2013. január 15-én a Móra Ferenc Múzeum munkatársai régészeti terepbejárást végeztek a Kiszombor külterületén található Óbébai út (43107 j. út) nyomvonala mentén. Az utat a 3+289–6+504 km közötti szakaszon felújítják (szélesítik, burkolatot újítanak, illetve új burkolattal látják el), ezért végeztünk megelőző régészeti terepbejárást és adatgyűjtést. Az érintett szakaszon a nyomvonal mindkét oldalát 25–25 m szélességben bejártuk. Az időjárás és a látási viszonyok igen kedvezőek voltak. A bejárt területek legnagyobb része szántóföld, túlnyomó részben friss szántás és őszi gabonavetés, kisebb részben hagymaföld, a D-i részen, a Porgány-ér és az Óbébai út között pedig rövid szakaszon gyep (parlag) volt. A terepbejárás elsődleges célja a már ismert lelőhelyek kiterjedésének pontosítása és újabb, még nem ismert lelőhelyek megtalálása volt. A területet korábban Vizi Márta járta be (1985), valamint Kiszombor 66. lelőhelyen Mészáros Patrícia is végzett helyszíni szemlélt (2012). A terepbejárás eredményeként két újabb, eddig nem ismert régészeti lelőhelyet találtunk.

Kiszombor, 66. sz. (KÖH 44196): A Kercseligeti-patak és a Bükk-pusztá felől érkező árok találkozásánál, a két víz közé D felé félszigetszerűen benyúló domb D-i végén, kb. 250 m hosszan középkori cserépeket gyűjtöttünk a száraz szántásban. Az ismert lelőhely DK-i és DNY-i irányú bővülését dokumentáltuk.

Új lelőhely az Óbébai út I. (KÖH 83807) és az Óbébai út II. (KÖH 83809). Észleltünk még leleteket az Óbébai út D-i oldalán, az 5+245 km-nél is, de mivel csak három régészeti korú cserépedény-töredéket gyűjtöttünk, ezt a területet nem vettük fel a régészeti lelőhelyek sorába. A gyűjtött régészeti korszakok: bronzkor, Árpád-kor. Az előkerült leletanyag között figyelemre méltó egy kora bronzkori, mészbetéttel kitöltött geometrikus díszítésű edény töredéke.

Munkatársak: Füvesi István, Frank Tamás, Kerekes Orsolya, Murinyi Attila régésztechnikus.

BEDE ÁDÁM

119. Kosd határa (Pest megye) U, R, B, I

A Magyar–szlovák DNA 800 gázszállító tranzit vezeték fektetési munkálatai során a szentendrei múzeum munkatársai megelőző régészeti feltárásokat végeztek, és a teljes nyomvonalon szakfelügyeletet biztosítottak.

Kéméndvég (MRT9. k. 14/9. lh., KÖH 10623): 2013. július 26. és augusztus 12. között feltárást végeztünk a lelőhelyen. A terület Kosd településtől ÉK-re, egy ÉNy–DK-i irányú dombon É–D-i irányban húzódik. A humuszolt terület 711,4 m² nagyságú volt. A feltárás során összesen 19 objektumot bontottunk ki. A kibontott objektumok között 2 árok, 8 gödör, 2 sütőkemence, 1 kemenceboka(?), 7 feltöltődési réteg, 1 állatváz és 1 patintott kőpenge-depó volt. Az objektumok közül kiemelhetőek